

Lilek brambor

Solanum tuberosum L.

OKOPANINA

TŘÍDA: dvouděložné ČELEĎ: lilkovité ROD: lilek

Pravlastí bramboru je Jižní Amerika. Na náhorních planinách Peru a Bolívie se pěstoval už před 8 000 až 5 000 lety. Do Evropy se ale rozšířil až v 16. století se zámořskými plavbami. Zpočátku jako okrasné květiny ve šlechtických zahradách, postupně nahradil v kuchyních do té doby hojně rozšířený tuřín, neboť jeho pěstování nabízelo vyšší výnosy a levnější zpracování. V českých zemích se sedláci k bramborám nejdříve stavěli zdrženlivě, rozšíření „erteplí“ či „zemských jablek“ ale nakonec uspíšily válečné konflikty a hladomory na konci 18. století. V tehdejší době válečných nejistot se osvědčily a staly se oblíbenou potravinou.

Brambory jsou po rýži a pšenici třetí nejvýznamnější plodinou pro lidskou spotřebu. Kromě potravin se z nich vyrábí především škrob a ethanol pro potravinářské či průmyslové využití.

V dnešní době jsou jejich největšími producenty Čína, Rusko, Indie a USA. V České republice se ještě v 1. polovině 20. století

pěstovaly na přibližně 500 000 hektarech, od šedesátých let se ale jejich plocha stále snižuje. Dnes se brambory v zemědělském sektoru sází na zhruba 23 000 hektarech, což je obdobná osevní plocha jako u slunečnice nebo máku.

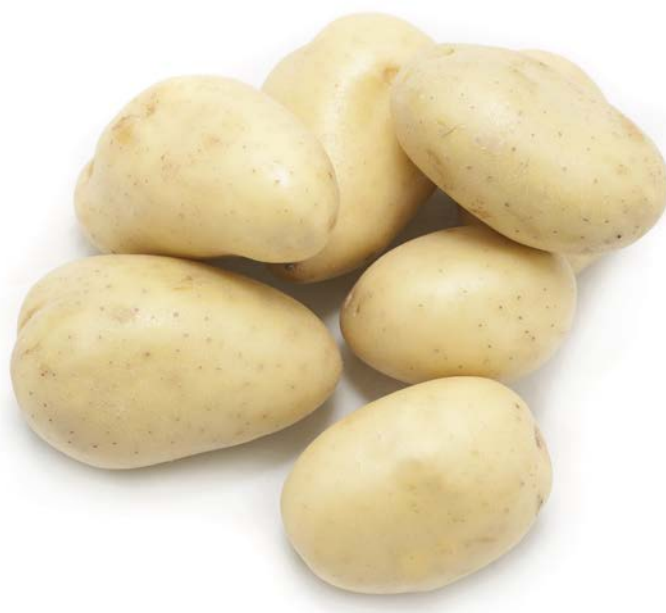

Foto: archiv International Potato Center, Lima.

Stejně jako u kukuřice, řepy, sóji nebo slunečnice hrozí při pěstování brambor na svažitých pozemcích zvýšené riziko vodní eroze. Při jejich pěstování je tak třeba dodržovat půdoochranné technologie, aby na poli nedocházelo ke smývání půdy.

Velký irský hladomor (1845–1849)

Málokdo ví, že brambory významně ovlivnily i novodobé dějiny. Silná epidemie plísně bramborové, která před dvěma sty lety zasáhla Severní Ameriku, dorazila ve čtyřicátých letech 19. století také do Evropy. Zde se tehdy pěstovaly geneticky vzájemně málo odlišné odrůdy, které nedokázaly nákaze čelit, a plíseň tak zdecimovala jejich pěstování až do konce století. Největší škody způsobila v Irsku, kde měly brambory velmi příhodné podmínky a v chudých irských rodinách byly často jedinou potravinou. Nákaza plísni bramboru tu vedla nejen ke katastrofické neúrodě, ale i k likvidaci všech bramborových zásob. Společně s nevhodně nastavenou majetkovou politikou vyústila tragédie v hladomor, jemuž padlo za oběť více než milion Irů. Další 2 miliony Irů opustilo zemi, aby si zachránili holý život. Většina z nich zamířila za oceán do Spojených států, kde dala základ jedné z největších diaspor a významně ovlivnila vývoj země. Tzv. Velký irský hladomor je považován za jeden z nejtragičtějších v novověké historii Evropy.

Brambory pro budoucí generace

V peruánské Limě se nachází Mezinárodní bramborové centrum (International Potato Center) s největší genovou bankou brambor na světě. Pro potřebu budoucích generací tu pečlivě střeží více než šest tisíc odrůd brambor.

I v České republice máme genovou banku brambor. Je ve Výzkumném ústavu bramborářském v Havlíčkově Brodě a pečují zde o 2 631 bramborových vzorků, z toho 1 381 bramborových odrůd a variet.

VÍTE, ŽE...

...díky genové bance můžeme i dnes připravovat vánoční bramborové saláty z Keřkovských rohlíčků? Odrůda vyšlechtěná v roce 1940 ve stanici Keřkov byla oblíbenou salátovou bramborou, která vynikala tvrdou dužninou i po uvaření. Pro nižší výnosy a větší náchylnosti k virovým chorobám se bohužel postupně od jejího pěstování upouštělo, až byla v roce 1984 úplně vyřazena ze sortimentu. Zájem spotřebitelů o Keřkovské rohlíčky ale neklesal a nakonec se Výzkumnému ústavu bramborářskému díky jejímu uchování v genové in vitro bance podařilo odrůdu opět ozdravit a v roce 1995 znovu zapsat do Listiny povolených odrůd.